OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Lainvalmisteluosasto
Yleisten kansainvälisten ja EU-asioiden yksikkö
LsN Möller Tia

1.10.2018

EU/2018/0998

Eduskunta / ulkoasiainvaliokunta

U 40/2018

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston U-kirjelmästä komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi unionin talousarvion suojaamisesta tilanteissa, joissa oikeusvaltioperiaatteen noudattamiseen jäsenvaltiossa kohdistuu yleisiä puutteita (asetus EU:n talousarvion suojaamisesta oikeusvaltiopuutteilta (COM(2018) 324 final), U 40/2018 vp.

Oikeusministeriö on osallistunut valtioneuvoston kirjelmän valmisteluun ja yhtyy siinä esitettyihin näkemyksiin. Oikeusvaltioperiaate muodostaa olennaisen ja välttämättömän perustan Euroopan unionin jäsenvaltioiden väliselle yhteistyölle. Tämä on välttämätöntä keskinäiseen luottamukseen perustuvan rajat ylittävän oikeudellisen yhteistyön toteutumiselle, mutta laajemmin myös keskinäiselle luottamukselle unionin oikeuden täysimääräiselle toteutumiselle jäsenvaltioissa ja sisämarkkinoiden toteutumiselle. Tämä tarkoittaa myös EU:n varojen moitteetonta käyttöä. Oikeusvaltioperiaatteen toteutumisella on yhteys korruptioon, investointeihin, kilpailukykyyn ja tuottavuuteen.

EU:n yhteiset arvot on vahvistettu SEU 2 artiklassa. Yhteisten arvojen kunnioittamisen merkitystä unionille ja unionin oikeuden toteutumiselle on vahvistettu viimeaikaisessa EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Unionin tuomioistuin totesi Puolan oikeusvaltiotilanteeseen liittyneessä päätöksessä muun muassa, että ”unionin oikeus perustuu siihen perustavanlaatuiseen lähtökohtaan, jonka mukaan kukin jäsenvaltio jakaa kaikkien muiden jäsenvaltioiden kanssa – ja tunnustaa sen, että nuo muut jäsenvaltiot jakavat sen kanssa – lukuisia yhteisiä arvoja, joihin unioni perustuu, kuten SEU 2 artiklassa täsmennetään. Tämä lähtökohta merkitsee sitä – ja perustelee sen –, että jäsenvaltioiden välillä vallitsee keskinäinen luottamus siihen, että kyseiset arvot tunnustetaan ja että siis niitä täytäntöön panevaa unionin oikeutta noudatetaan”.[1]

[1] Asia C-216/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:586.

EU:n tuomioistuin on myös todennut, että oikeusvaltion olemassaoloon kuuluu erottamattomana osana tehokas tuomioistuinvalvonta, joka puolestaan edellyttää riippumattomia tuomioistuimia. Tämä vaatimus ulottuu EU-oikeuden näkökulmasta myös kansallisiin tuomioistuimiin.[2] Riippumattomat tuomioistuimet ovat tae kansalaisten EU:n perussopimusten mukaisten oikeuksien toteutumiselle ja kansalliset tuomioistuimet takaavat osaltaan EU:n oikeuden toteutumista. Kansalliset riippumattomat oikeusviranomaiset takaavat osaltaan myös EU:n budjettisäännösten noudattamista.

Oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseen tarvitaan erilaisia keinoja ja välineitä. Sopimalla näistä keinoista ennakolta varmistetaan jäsenvaltioiden yhdenvertainen kohtelu tilanteissa, joissa oikeusvaltioperiaate on jäsenvaltiossa uhattuna. Näitä välineitä ovat mm. SEU 7 artikla (arvojen sanktioimisartikla), komission oikeusvaltiotoimintakehys, rikkomuskanne- ja ennakkoratkaisumenettelyt EU:n tuomioistuimessa ja neuvoston oikeusvaltiodialogi. Oikeusministeriö ja oikeusministeri ovat useissa yhteyksissä painottaneet, että välineitä vahvistaa oikeusvaltioperiaatetta EU:ssa on kehitettävä ja tehostettava edelleen.

[2] Asia C-64/16, ECLI:EU:C:2018:117.